

Emily Sigalow:

American JewBu: Jews, Buddhists, and Religious Change

(PRINCETON, NJ: PRINCETON UNIVERSITY PRESS, 2019)

Bárki, aki korunkban a buddhizmus világában mozog, egyetértően bólintana azt az állítást hallva, hogy a *Dharma* modern nyugati követői között meglepően sok zsidót találunk. Ez különösen igaz Észak-Amerikában: nem pusztán arról van szó, hogy a buddhizmus népszerű választás a zsidó származású amerikaiak között, hanem arról is, hogy a nyugati buddhista világ számos meghatározó egyénisége zsidó. Ezek a vezető tanítók központi szerepet játszanak a modernkori nyugati buddhizmus arculatának alakításában, jogosan merül fel hát a kérdés: miért? Mi az összefüggés?

Emily Sigalow könyvét kézbe véve azt reméltem, magyarázatot kaphatok erre a számomra rejtélyes jelenségre. Bár a szerző kétségtelenül felvet lehetséges válaszokat, a tanulmánya középpontjában nem ez a kérdés áll. Az *American JewBu*, Sigalow doktori disszertációjának könyvvé kibővített változata, azt vizsgálja, hogyan lépett kölcsönhatásba egymással a zsidó és a buddhista hagyomány az elmúlt évszázadban, főként az Egyesült Államokban, ahonnan, mint sok minden más, ez a jelenség is elindult.

Nem ez az első könyv a zsidók buddhizmussal való kapcsolatáról. Roger Kamenetz *The Jew in the Lotus* című könyve és Sylvia Boorstein identitás-memoárja, a *That's Funny, You don't Look Buddhist*, klasszikusnak számítanak a témában. Sigalow azonban az első, aki egy könyv-terjedelmű munkában, szigorúan tudományos szemszögből, szociológiai-néprajzi elemző módszerekkel közelíti meg a kérdést.

A *JewBu*-k története a tizenkilencedik századra nyúlik vissza. Ekkor kezdtek a nyugati világból egyre többen érdeklődni a titokzatos kelet iránt, és új lelki tartalmat keresve odautazni. Már ebben a kezdeti időszakban is akadtak zsidók a nyugati buddhisták között. 1893-ban Charles T. Strauss volt az első, akit az amerikai kontinensen buddhistává avattak, írja Sigalow (17.). A huszadik század első évtizedeiben a buddhista tanítások legkiemelkedőbb amerikai terjesztői között szintén több zsidót találunk. Julius Goldwater a Tiszta Föld hagyományban került felavatásra, és misszionáriusként tevékenykedett. Samuel Lewis a Rinjai Zen iskola felavatott rendtagja és tanítója volt, míg William Segal D. T. Suzuki tanítványaiként egész életét a buddhista tanok terjesztésének szentelte.

A *Dharma* nyugati útjának következő állomása a hippy-*beatnik* korszakra tehető. A hatvanas és hetvenes években újfent azt látjuk, hogy a zsidók nem egyszerűen

áttérnek a buddhizmusra, hanem sokukból tanár, szerző, guru lesz mind a Keleti, mind a Nyugati parton. A huszadik század vége felé robbanásszerűen elterjedő *mindfulness* és meditáció-kultusznak megintcsak fontos szereplői a zsidó származású tanítók és aktivisták; Jack Kornfield, Joseph Goldstein, és Sharon Salzberg – hogy csak a legismertebbeket említsem – elsősorban a vipasszana (belátás) meditáció iránt érdeklődnek.

A *Dharma* zsidó követői a nemzsidó származású buddhistákhoz hasonlóan mélyebb értelmet kerestek életüknek, olyan vallási tartalmat és intenzitást, amit az otthonról hozott hagyományban nem találtak meg. Volt köztük olyan – akár kiemelkedő személyiségekről beszélünk, akár átlagemberekről – aki elismerte ugyan zsidó származását, de ősei hagyományához már semmi sem kötötte. Mások megpróbálták a két hagyományt olyan módon integrálni az életükben, hogy azok harmonikus egészet alkossanak. A vallási keresés és áttérés mögött meghúzódó folyamatok Sigalow elemzésének egyik fő tárgyát képezik. A szerző több alapvető tényezőt sorol fel, amelyek a zsidó buddhisták többségének választásait meghatározzák. Sokak számára például a buddhizmus a biztonságot jelenti, mivel ennek a hagyománynak a múltjában nincsen zsidóellenes ideológia vagy erőszak. A buddhizmus iránt érdeklődő nyugatiakról továbbá általában elmondható, hogy középosztálybeli családból származnak, műveltek, baloldali érzelműek vagy liberális nézeteket vallanak, és különösen fontosak számukra a társadalmi igazságossággal kapcsolatos értékek. Ebben a társadalmi csoportban, mondanunk sem kell, igen magas a zsidók aránya. Fontos tényező ezen felül az a jelentős változás, amelyen a zsidó hagyomány és közösség a huszadik századi Egyesült Államokban keresztülment. Mind a zsidó lakosság, mind a vallás egyre inkább polgári jelleget öltött, s ennek hatására egyre több zsidó érezte, hogy bár erős szálakkal kötődik a hagyományhoz kulturális és közösségi értelemben, spirituális szomját a szüleitől örökölt vallás már nem tudja csillapítani.

Mi is pontosan a *JewBu*? Mint megtudjuk a könyvből, több fajtája is van, és Sigalow három fő típust állapít meg. Az első csoportot a „lelkileg gazdagítottak” alkotják: olyan erős zsidó identitással rendelkező emberek, akik szorosan kötődnek a zsidó társadalmi és kulturális közegehez, és ezen nem is kívánnak változtatni. Számukra a buddhista meditáció és tanítások fontos kiegészítői a lelki-szellemi jólétnek és az erkölcsös életnek, ám nem tartják magukat buddhistának. Az „áttért buddhisták” közé azok tartoznak, akik maximálisan a *Dharmának* szentelik az életüket és buddhistaként azonosítják magukat. A zsidóság számukra nem több, mint családjuk történetének és neveltetésüknek egy aspektusa. A zsidó közösséggel nincs aktív kapcsolatuk, és nem követik a hagyományok egyikét sem. Végül egy apró kisebbség, a „kettős hovatartozásúak”, egyaránt elkötelezettnek tartják magukat mindkét hagyomány iránt, és nem érzik szükségét, hogy fontossági sorrendet állítsanak fel közöttük.

Sigalow részletesen elemzi azt az érdekes kérdést, hogy milyen stratégiákat alkalmaznak a *JewBu*-k az örökölt (zsidó) és választott (buddhista) identitásaik összehan-

golására. Vannak például, akik úgy közelítik meg ezt a kettősséget, hogy a zsidóságuk arról szól, „ki vagyok”, míg a buddhizmus azt válaszolja meg, „mit csinálok”. Ez a hozzáállás különösen gyakori a vipasszana meditációt gyakorlók között, mivel sokan közülük pszichoterápiás módszerek táráként fogják fel a buddhizmust (167.).

Egy másik központi kérdés az, milyen hatást gyakorolt egymásra a két hagyomány. Sigalow számos példát hoz arra, hogyan vált a buddhista meditáció elfogadott és népszerű gyakorlattá a zsidó világban. Zsinagógák, kulturális központok szerveznek „zsidó ízesítésű” meditációs kurzusokat, és a jótékonyági szervezetek is lelkesen támogatják az ilyen jellegű kezdeményezéseket, mert ezek sok új tagot vonzanak. A meditáció egyszóval kóserre vált, és ez nem kis részben annak köszönhető, hogy gyakran zsidó elemekkel gazdagítják – na meg annak, hogy számos zsidó érdeklődik, akár szakmai akár személyes értelemben, a pszichoterápiás módszerek iránt.

Azt már sokkal nehezebb kimutatni, hogyan hatott a zsidóság a buddhizmusra. Igaz, a Dalai Lama személyesen hívott meg egy amerikai zsidó delegációt, hogy a száműzetésben kialakított túlélési stratégiákról folytasson velük eszmecserét, és az is tagadhatatlan, ahogy Sigalow hangsúlyozza, hogy a zsidó származású meditáció-oktatók társadalmi igazságosságra vonatkozó nézetei elválaszthatatlanok a buddhista tanításaiktól. Nem vagyok azonban meggyőződve arról, hogy a zsidók hatása a buddhizmusra valóban *zsidó* hatásként könyvelhető el. Még ha igaz is, hogy a zsidók számára általában fontos a társadalmi igazságosság és az elnyomottakkal való szimpatizálás, tekinthető-e ez kifejezetten zsidó vonásnak? Úgy gondolom, nem, még akkor sem, ha az amerikai zsidók jelentős hányada szoros összefüggésbe hozza a felmenőitől örökölt értékrendet a polgári aktivizmussal. Kétségtelen, hogy a zsidó hagyományban rendkívül fontos szerepet kap a jótékonyág és a szeretet, de úgy gondolom, nem szorul bizonyításra, hogy a keresztények és a muszlimok hasonlóan fontosnak tartják ezeket az értékeket a saját hagyományukban. Annyit azonban mindenképpen megállapíthatunk, hogy a zsidó származású buddhista tanárok olyan nyelven fejezik ki magukat, ami a zsidó hallgatóság számára ismerős és otthonos – ennek hatására könnyen kialakulhatott egy zsidó buddhistákból álló kör, amelynek tagjai közös értékeket és gondolatvilágot tudtak a magukénak. Sigalow további felvetései a zsidók nyugati buddhizmusra gyakorolt hatását illetően azonban nem tűnnek meggyőzőnek.

Ami talán a leginkább hiányzott a tanulmányból, az Isten kérdésének a vizsgálata. Sigalow tesz ugyan néhány utalást erre a témára, ám nem elemzi azt részletesen. Ez azért nagy kár, mert egy *JewBu* életében – személyes tapasztalataim alapján – az istenfogalom központi kérdés lehet, ami komoly figyelmet érdemel akár teológiai, akár antropológiai szempontból. A buddhizmus nem (vagy csak igen marginálisan) foglalkozik a mindenható teremtettség létezésének kérdésével, és ez felüdülés sok modern nyugati buddhista számára, akik gyakran vallásból kiábrándult, tudományos-ateista szemszögből közelítik meg a Buddha tanításait. Ennek eredményeképpen

viszont tartanak bármitől, ami ilyenfajta istenképet sugall. Felmerül tehát a kérdés, hogyan tud egy zsidóságot nyíltan vállaló személy otthonra lelni a buddhista közösségben, hiszen a zsidó narratíva központi eleme hagyományosan a teremtő Isten. A huszonegyedik századi zsidóságon belül persze számos interpretációja létezik ennek az istenképnek, ám ettől független érdekes és véleményem szerint igen fontos kérdés marad, hogy hogyan oldják fel a *JewBu*-k e két szögesen ellentétes világnézet közti feszültséget, illetve, hogy milyen válaszokat adnak a nemzsidó buddhisták erre az egyistenhívő alapokon nyugvó világszemléletre.

Bár helyenként azt éreztem, elmélyültebb kutatást érdemelt volna mind a zsidóság, mind a buddhizmus Sigalow könyvében, ennek ellenére az *American JewBu* jól megírt, érdekes tanulmány, ami egy fontos és eddig alig vizsgált jelenségre hívja fel a figyelmet.

Erdős Ágnes